

Viljelyohjaajan opas

Teksti ja kuvat Aino Kaila

©Lasten ja nuorten puutarhayhdistys ry

VILJELYOHJAAJAN OPAS

Tämä opas antaa neuvoja ja vinkkejä kasvitarhalla viljelyohjaajana työskentelyä varten. Iloisia hetkiä lasten ja kasvimaan parissa!

Viljelytoimintaa on järjestetty Kumpulan kasvitarhalla jo 1920-luvulta lähtien. Viljelytoiminnan lähtökohdat ja luonne ovat hieman muuttuneet vuosien varrella, mutta toiminta sinänsä on samankaltaista. Perinteinen viljelymuoto kasvitarhalla on ollut kymmenen neliömetrin laajuinen omapalsta. Rinnalle on myöhemmin kehitelty muita viljelymuotoja, jotka huomioivat iän, harrastuneisuuden ja mahdollisuuden sitoutua toimintaan kesän aikana.

1. LUONNONMUKAINEN VILJELY

Kumpulan koulukasvitarhalla toteutetaan luonnonmukaista viljelyä. Termi luonnonmukainen viljely on vähitellen vakiintunut tehomaa- ja puutarhatalouden rinnalle. Oikeastaanhan luonnonmukainen viljely on

perinteistä viljelyä, sillä siinä ei käytetä kemiallisia lannoitteita tai torjunta-aineita. Luonnonmukainen viljely käsittää useita eri suuntia. Vanhin luonnonmukaisista viljelymenetelmistä on Rudolf Steinerin kehittelemä biodynaaminen viljely. Biodynaaminen viljely eroaa perinteisestä luonnonmukaisesta viljelystä siinä, että se pyrkii suljettuun viljelykiertoon: esimerkiksi lanta tulee omalta tilalta. Lisäksi noudatetaan tarkkaa kylvö- ja korjuukalenteria.

Luonnonmukaisen viljelyn perusta on maanhoito. Hyvässä maassa kasveilla on riittävästi ilmaa, vettä ja ravintoa. Hyvä maa on muruista ja kuohkeaa ja tarjoaa hyvät elinmahdollisuudet sekä kasveille että maan eliöille. Tällaista maata puutarhassa on harvoin luonnostaan, mutta se voidaan maanhoidolla luoda.

Hyvän maan mururakenne on pääasiassa runsaan eliötoiminnan ansiota. Hyvää maata hoidetaan mm. katetta käyttäen, kalkitseamalla ja ojittamalla. Kate pitää yllä maan kosteutta ja kuntoa. Kasvinsuojelussa tuholaisia vastaan käytetään luonnonmukaisia keinoja kuten luontaisia viholaisia ja harsoa. Myös puutarhan moninaisuuden eli biodiversiteetin ylläpito, on tärkeää ongelmien ennaltaehkäisyä.

Luonnonmukaisessa viljelyssä pääasiallisesti lannoitteet ovat lantakomposti, erilaiset muut kompostit ja puuntuhka. Lannoitteena voidaan myös käyttää nokkosvettä tai tuoretta ruohosilppua. Luonnonlannoitteiden etuna on, että niiden mukana maahan tulee sekä ravinteita että humusta. Ravinteet liukenevat sitä mukaa kun kasvit niitä tarvitsevat, joten huuhtoutumista ei juuri tapahdu. Luonnonlannoitteet ruokkivat kasvien ohella myös eliöstöä, parantaen maan viljavuutta. Tehoviljelyssä raskaiden koneiden käyttö ja kemialliset myrkyt tiivistävät maata, minkä seurauksena keväisin sulavedet seisovat pelloilla, mikä ei ole normaalitila.

Maan hyvä kunto ja kompostimullan käyttö edesauttavat kasvien menestymistä. Näiden lisäksi tärkeää on kasvupaikan vaihto vuosittain eli vuoroviljely sekä sekaviljelyn huomioiminen eli kumppanuuskasvien hyödyntäminen. Vuoroviljelyssä luomuviljelijä edesauttaa kasvien omaa kykyä hoitaa maata viljelemällä lohkoittain vuorovuosina vaativia, keskivaativia, vaatimattomia monivuotisia ja maata ravitsevia kasveja. Maan kasvukunto heikkenee, jos siinä kasvatetaan vuodesta toiseen samaa kasvilajia.

Sekaviljelyssä toistensa kasvua tukevia kasveja viljellään yhteisessä penkissä samanaikaisesti. Nämä niin kutsutut kumppanuuskasvit tukevat

toistensa kasvua sekä karkottamalla tuholaisia (esimerkiksi kehäkukan tuoksu) että ravitsemalla maata (esimerkiksi herne tuottaa typpeä).

Luomuviljelyn tavoitteena on saavuttaa ihmisen ja luonnon kokonaisvaltainen hyvinvointi arkipäiväisen toiminnan avulla.

Kasvikumppanit

Tietyt kasvit saattavat vaikuttaa toistensa kasvua edistävästi. Toiset taas näyttävät haittaavan viereisen kasvin kasvua. Tietyt kasviyhdistelmät ovat siis edullisempia kuin toiset.

Esimerkiksi tyypeä sitovat palkokasvit luovuttavat tyypeä maahan muiden kasvien käyttöön. Härkäpavun ja perunan sekaviljely on tästä hyvä esimerkki. Kasviyhdistelmät voivat parantaa satoa myös vähentämällä tuholaisten aiheuttamia vahinkoja. Erilaisten yrttien sekä muiden voimakkaasti tuoksuvien kasvien kuten samettikukan, tomaatin ja sipulin sisältämien aromaattisten aineiden tiedetään voivan harhauttaa hyönteisiä.

	HYVÄ NAAPURI	HUONO NAAPURI	MUUTA
Herneet	porkkana, peruna		
Kurkku	sokerimaissi, pavut, herneet	peruna, retiisi	
Lanttu	sipulit, punajuuri	tomaatti	
Pavut	Retiisit, selleri, sokerimaissi, peruna, kurkku, kukkakaali, purjo,	kelta- ja valkosipuli punajuuri	Retiisi torjuu sienitauteja
Peruna	Herneet, pavut, piparjuuri	auriongonkukka, jauhosavikka	
Piparminttu	nokkonen		
Porkkana	herneet, salaattit, kehäkukka sipulit	palsternakka, tilli, kumina	
Purjo	selleri, porkkana, papu		
Punajuuri	sipuli, lanttu		tilli parantaa punajuuren makua
Selleri	pensasapavut, purjo		
Sipulit	salaatti, porkkana, tomaatti, retiisi, kaalit, tilli	pavut ja herneet	tilli parantaa sipulien makua
Sokerimaissi	kurkku		
Tomaatti	persilja, parsa, nokkonen	porkkana, lanttu, maustevenkoli	Persilja parantaa tomaatin makua

2. VILJELYRYHMÄT

Kumpulan koulukasvitarhalla lapsilla on mahdollisuus viljellä tietojen ja taitojen, kiinnostuksen ja ajankäytön mukaan joko yhteistä tai omaa palstaa.

Yhteispalsta

Yhteispalstaryhmät ovat 7-9-vuotiaille, kasvitarhan ensikertalaisille sekä niille, joilla ei ole mahdollisuutta osallistua toimintaan säännöllisesti koko kesän ajan tai jotka eivät halua ottaa omaa palstaa. Ryhmä suunnittelee viljelyalueen yhdessä ohjaajan avustuksella. Myös kylvö- ja istutustyöt sekä viljelyalueen hoito ja sadonkorjuu toteutetaan ryhmän kanssa.

Omapalsta

Omapalstaryhmä on tarkoitettu yli 9-vuotiaille lapsille, jotka ovat osallistuneet kasvitarhatoimintaan vähintään yhtenä aikaisempana kesänä esimerkiksi yhteispalstaryhmässä. Omapalstaryhmässä viljellään ohjatusti omaa palstaa. Noin 10

neliömetrin kokoista palstaa voi hoitaa joko yksin tai yhdessä kaverin kanssa.

Konkarit

Konkariryhmä on vaihtoehto niille lapsille ja nuorille, jotka ovat osallistuneet kasvitarhatoimintaan jo vähintään kahtena kesänä ja jotka haluavat kehittää ja hyödyntää jo opittuja taitoja ja tietoja oman palstan suunnittelusta, toteutuksessa ja hoidossa. Konkariryhmä kokoontuu yleensä ensikerran jo toukokuussa, jolloin aloitetaan viljelysuunnitelman tekeminen. Ryhmä osallistuu myös yhteisten alueiden hoitoon.

3. LEIRIPÄIVÄN KULKU

Viljelyryhmien leiripäivä rakentuu hyvin samankaltaisesti. Päivä aloitetaan aamupiirillä, johon kuuluu mm. päiväohjelman läpikäyntiä, yhteisistä asioista keskustelemista ja leikkejä. Aamupäivisin tehdään yleensä viljelytöitä ruokailuun asti. Ruokailun jälkeen on aikaa leikkiä omia leikkejä leikkikentällä ja viettää aikaa muiden kasvitarhalaisten kanssa. Iltapäivisin joko jatketaan viljelypuuhia tai usein syvennyttään tietojen, taitojen, askartelun tai laiskottelun pariin. Päivä päättyy yhteiseen loppupiiriin. Päivä on loppujen lopuksi hyvin lyhyt. Varsinaista viljelyaikaa on vain noin 1-2 tuntia päivittäin.

Ohjaajien päivä sisältää myös alkuvalmistelut ja mahdolliset loppujärjestelyt ja on kestoaltaan noin 5-6 tuntia. Lisäksi kerran viikossa on ohjaajien viikkopalaveri.

Esimerkki päiväohjelmasta

9.45	Kasvitarhan portit aukeavat
10.00	Ryhmät kokontuvat aamupiiriin oman teltan luokse
10.15	Ohjattua toimintaa kasvimaalla
11.30	Ruokailuun siirtyminen ja ruokailu
12.00	Ohjattua joutenoloa leikkikentällä
12.30	Ryhmän omaa ohjelmaa esim. viljelytietoutta, taiteilua, leikkejä
13.30	Loppupiiri
14.00	Kasvitarhan portit suljetaan

4. KESÄKAUDEN SUUNNITTELEMINEN

Ensimmäisen jakson suunnitelmat on hyvä hioa mahdollisimman valmiiksi ennen kesän alkua, sillä ensimmäinen jakso on ehdottomasti kiireisintä aikaa kasvitarhalla ja vaatii myös eniten valmistelutöitä. Lisäksi lapsia on paikalla paljon ja viljelytoilla hieman kiire. Tietysti suunnitelmat myös elävät jakson aikana. Suunnittelussa tulee huomioida iän mukaiset tavoitteet, päivä- ja jaksorytmit, kesäviriketoiminnan yhteiset tavoitteet ja viljelytoiminnan periaatteet. On myös hyvä pitää mielessä, että päivään jää oikeastaan vain kaksi tuntia aktiivista tvöskentelvaikaa.

Yhteispalstoilla kannattaa suunnitella palstan pohjapiirustus mahdollisimman pitkälle. Yhteispalstan noin yhden aarin (10m x 10m) alue mitataan ja merkitään valmiiksi. Penkkejä ja käytäviä suunniteltaessa on hyvä ottaa huomioon muutamia asioita. Sopiva penkin leveys on noin metrin verran. Tällöin

kitkeminen ja muu hoito onnistuu helposti käytäviltä penkin molemmin puolin. Käytävän on oltava niin leveä, että kitkijä mahtuu kyykkimään ja kääntyilemään litistämättä takanaan olevia kasveja. Penkkien ei tarvitse olla säännöllisen muotoisia, mutta sellaiset penkit ovat helpoimpia toteuttaa ja hoitaa.

Omapalstalaisten kanssa suunnittelua voi toteuttaa jonkin verran yhdessäkin, mutta jonkinlainen hahmotelma palstoista on hyvä olla valmiina. Kannattaa esimerkiksi suunnitella valmiiksi miten palstat sijoitetaan ja istuttavatko ja kylvävätkö kaikki samassa järjestyksessä vai miten toimitaan. Toimiva systeemi on ollut rajata kaikille noin yhden metrin levyinen palsta ja näiden väliin 0,5 metrin - 1 metrin levyiset käytävät ja sitten jakaa jokaisen oma palsta noin 1m x 1m kokoisiin pikkupenkkeihin. Ne ovat siistejä ja helppohoitoisia. Konkarit suunnittelevat pääasiassa palstansa itse. Ohjaaja voi antaa neuvoja ja vinkkejä. Penkkien suunnittelussa, kylvössä ja istutuksessa tulee ottaa huomioon kasvikumppaniperiaate ja sitä on hyvä käsitellä myös lasten kanssa.

Suunnittelussa voi olla vaikeaa arvioida siemenpussien siementen tarvitsemaa tilaa, esimerkiksi porkkanapussissa on valtava määrä siemeniä, kun taas kurkun siemeniä on usein alle kymmenen. Tämän oppii kyllä ajan

kanssa ja ainahan suunnitelmia voi muuttaa. Pääasia on, että alustava palstasuunnitelma on valmiina.

Kokemuksen pohjalta ei kannata tehdä palstasuunnitelmista liian monimutkaisia eikä palstoista liian suuria. Palstan yksinkertaisuus helpottaa kaikenlaisia hoitotöitä ja palstan suuri koko taas voi kostautua kitkemisvaiheessa. Tilan hyödyntämistä erityyppisillä kasveilla kannattaa myös miettiä. Esimerkiksi nopeasti kasvavaa retiisiä ja salaattia voi istuttaa vaikkapa hitaasti kasvavan latva-artisokkapenkin reunoille. Vasta loppukesästä se varjostaa niitä liikaa. Jos vapaata tilaa on, voivat omapalstalaiset ja konkarit perustaa myös yhteisiä penkkejä esimerkiksi kukille, perunoilla tai kurkuille. Ne tulee kuitenkin myös jaksaa hoitaa omien palstojen lisäksi.

Palstojen suunnittelun lisäksi on hyvä suunnitella valmiiksi viljelytoimintaa tukevaa muuta toimintaa. Tähän saa ideoita ja esimerkkejä viljelyohjaajan tehtäväkansiosta.

5. KESÄN ETENEMINEN VILJELYRYHMISSÄ

ENSIMMÄINEN JAKSO

Viljelytoiminta tulee käynnistää pian kesän alettua, sillä tekemistä on paljon ja lapsetkin sitä kovasti odottavat. Sitä ennen on kuitenkin tutustuttava kasvitarhan alueeseen ja toimintatapoihin sekä toisiin ryhmäläisiin.

Yhteispalstaryhmissä toisiin ja alueeseen tutustumiseen kuluu melkein kaksi ensimmäistä päivää, konkari- ja omapalstaryhmissä vähemmän.

Kahden ensimmäisen viikon aikana laitetaan lähes kaikki siemenet ja taimet palstalle. Sitä ennen täytyy palsta suunnitella, käytävät tallata, mahdolliset kohopenkit pengertää ja harata penkit tasaisiksi, kerätä mahdolliset rikkaruohot pois ja sitten kylvää ja istuttaa siemenet ja taimet. Erityisesti yhteispalstaryhmissä voi tulla hyvinkin kiire, sillä viljelyn ohella on hyvä olla myös muuta toimintaa päivää tasapainottamassa.

Kolmannella, juhannuksen alusviikolla voi vielä tehdä tekemättömiä töitä palstalla, mutta pääasiassa aika kuluu juhannusjuhlaan valmistautuessa (esityksen suunnittelu ja harjoittelu) ja esimerkiksi kummiryhmätoiminnassa.

Palstan perustaminen

Palstan perustaminen kannattaa aloittaa lasten kanssa käytäviä talleamalla, jolloin palsta alkaa hahmottua vähitellen. Kasvupenkit on tapana muokata noin kymmenen senttiä korkeammiksi kuin käytävät. Hieman koholla oleva penkki on lämpimämpi kasvupaikka kuin aivan tasamaa ja lisäksi se auttaa lapsia helpommin

huomaamaan missä ovat käytävät ja missä penkit. Käytävien talleamisen jälkeen voi niiltä alkaa lapioidaan multaa penkkeihin. Tämä on yleensä aika kaaosmainen työvaihe, ainakin yhteispalstoilla, mutta lähes kaikki tykkäävät lapioinnista ja matalien kohopenkkien alku syntyy vauhdilla ja samalla maa tulee vielä kertaalleen käännettyä kätevästi. Itse penkkien muotoilu tehdään pääasiassa kuokkien avulla, myös haroja voi käyttää apuna, mutta ne voivat olla hieman hankalia pienempien lasten käsiin. Ennen kylvämistä ja istuttamista on hyvä kerätä myös mahdolliset rikkaruohot, roskat ja kivet pois penkeistä. Kivet voidaan säästää penkkien reunustamista varten.

Omapalstalla kannattaa aloittaa mittaamalla jokaiselle oma noin yhden metrin levyinen palsta. Palstojen välille jää noin yhden metrin levyiset käytävät. Oman palstan jokainen voi mitata 1m x 1m levyisiksi pikkupenkeiksi. Konkareilla on palstan perustamisessa vapaammat kädet.

Kylväminen ja istuttaminen

Lapsia on yleensä pyydetty tuomaan mukanaan pieni purkki kylvämistä varten. Purkkeja löytyy runsaasti myös kasvitarhalla. Kylvöpurkkeja kannattaa ehdottomasti hyödyntää, kylväminen suoraan pussista on hankalaa. Kylvövaot voi tehdä käsin tai kuokkaa apuna käyttäen,

useimmiten niiden etäisyys on 30 cm. Muista jättää tilaa myös käytävän ja rivin väliin. Kylvövaot kastellaan ennen kylvämistä. Yleissääntö kylvämisen syvyydestä on pienillä siemenillä noin 1 cm:n syvyys ja isommilla noin 2,5 cm:n syvyys. Siemenpussissa on tarkemmat ohjeet kylvösyvyydestä, siemenvälistä sekä rivivälistä. Siementen laitton jälkeen vako peitetään mullalla ja tiivistetään kevyesti. Vakojen päät voi merkitä tikulla. Kylvökset kastellaan hyvin. Palstan pohjapiirustukseen tai kylvösuunnitelmaan merkitään tarkasti mitä minnekin on kylvetty.

Tyhjät siemenpussit on hyvä säilyttää. Niiden tietoja voidaan tarvita vielä jatkossa. Ne voi esimerkiksi kiinnittää kiinni ryhmän yhteiseen tai ohjaajan vihkoon.

Yhteispalstoilla kylväminen sujuu joutuisasti kolmen ryhmässä. Yksi tekee vakoa, yksi laittaa siemeniä ja yksi peittää vaon. Kylväminen kannattaa näyttää tarkasti lapsille ennen kuin he pääsevät itse hommiin. Muuten siemenet ovat pitkin poikin tai kaikki samassa kohdassa. On joku joskus peitellyt tyhjääkin vakoa. Omapalstoilla kylvö tehdään yksin tai pareittain ja ohjaajalla on oma mallipalsta, jossa voi näyttää kylvön ja istuttamisen.

Taimien istutus sujuu yleensä helpommin ja rivakammin kuin siementen kylvö. Erityisesti lasten kanssa kannattaa kiinnittää huomiota taimien käsittelyyn, muovisten istutusruukkujen poistamiseen sekä itse istuttamiseen. Taimia käsitellään varovasti ja hellästi, etteivät ne katkea ja vaurioidu. Muoviset istutusruukut poistetaan varovasti puristaen ja vetäen ja kasataan siisteihin pinoihin. Istutusväli ja syvyys katsotaan yhdessä. Istutuskuopan voi kaivaa kuokalla tai käsin. Kuoppa kannattaa kastella hyvin ennen istutusta. Istutuskuopan tulee olla sen verran syvä, että taimi mahtuu siihen multapaakkuineen. Taimi istutetaan vähän entistä syvemmälle. Multa kasvin ympärillä tiivistetään hellästi ja kastellaan varoen.

Katteen käyttö

Kun istuttaminen ja kylväminen on tehty, voi palstalle levittää katetta. Kattaminen tarkoittaa rivivälien ja kasvien juurien peittämistä eloperäisellä aineella. Kateaine voi olla leikattua nurmikkoa, niitettyä heinää, olkea, kuivuneita lehtiä, kompostia, haketta tai esimerkiksi raparperin lehtiä. Kasvitarhalla on yleensä käytetty olkea, mutta myös raparperien lehtiä kannattaa hyödyntää kotiin vietävistä raparpereista. Katetta voi käyttää runsaasti ja sitä tulee lisätä tarpeeksi usein. Katteesta on nimittäin paljon hyötyä. Se hidastaa

rikkaruohojen kasvamista ja helpottaa kitkemistä. Katteen päälle nousseet rikkaruohot on helppo nykäistä pois. Kate auttaa säilyttämään kosteutta ja se myös lannoittaa maata. Kannattaa kuitenkin olla tarkkana, ettei katteen mukana tule rikkaruohojen siemeniä kasvimaalle.

Kate asetellaan löysästi kasvien juurelle, niin että kasvatettavien kasvien taimet pilkistävät katteen alta näkyviin ja saavat tarpeeksi valoa. Katetta voi lisätä heti siitä alkaen, kun kasvupenkit on muokattu valmiiksi, mutta kylvörivien kohdalle ei katetta laiteta. Myös käytävät voi kattaa.

Kasteleminen

Kasteleminen kannattaa tehdä yleensä aamulla tai illalla, muuten kosteus haihtuu heti. Kasvitarhalla näitä ajankohtia ei voida yleensä toteuttaa, joten aamupäivä on kuumalla säällä järkevin ajankohta kasteluun. Kasvimaa tulee aina kastella kunnolla. Jos vettä antaa niukasti, voivat juuret hakeutua ylöspäin vettä kohti ja se ei tee hyvää kasveille. Kastelemiseen liittyy muutamia itsestään selviä, mutta varsinkin ensikertalaisille muistutettavia sääntöjä. Kastelukannulla kastellaan ainoastaan suuttimen kanssa, muuten kylvetyt siemenet valuvat mihin sattuu. Rikkaruohoja ei kastella, vaan ainoastaan viljeltävät kasvit. Palstoja voi myös sadettaa tarpeen vaatiessa, joskin myös rikkaruohot saavat tällöin paljon kosteutta.

Kylttien tekeminen

Kasvitarhalla on ollut käytössä erilaisia kylttejä. Omapalstalaisilla ja konkareilla on ollut oman palstan päässä numero tai nimikyltti, jotta tiedetään mikä on kenenkin palsta. Varastoissa on metallisia kylttejä ja myös itse nikkarointi on suositeltavaa. Yhteispalstoilla on penkkeihin laitettu kylvämisen ja istutusten jälkeen kylttejä kertomaan, mitä missäkin kasvaa. Varastoissa

on puisia, maalattuja kylttejä tai kekseliäisyyttä hyödyntämällä voi tehdä haluamansalaisia.

Kompostit

Jokaisella ryhmällä on ollut käytössä ainakin yksi laudoista koottava avokomposti. Sen voi koota yhdessä lasten kanssa palstalle. Komposti kannattaa sijoittaa mahdollisimman lähelle, jolloin sitä tulee käytettyä tehokkaasti. Se voi olla palstan sisälläkin, jolloin se syksyllä on helppo levittää pellolle. Ryhmän kanssa kannattaa myös käsitellä kompostointia ja seurata alimpien kerroksien maatumista.

Raparperit

Heti ensimmäisellä jaksolla voivat lapset viedä kotiin raparperia, alkukesästä se on parhaimmillaan. Sitä voi ottaa kerrallaan viisi vartta. Raparperi kerätään ottamalla varren tyvestä kiinni ja pyöräyttämällä varsi irti. Lehdet silputaan kompostiin tai ne voi hyödyntää katteena kasvimaalle.

TOINEN JA KOLMAS JAKSO

Kaksi seuraavaa jaksoa ovat ensimmäistä huomattavasti rauhallisemmat. Lapsia on paikalla vähemmän ja viljelyhommia ei ole enää niin paljon. Palstalla kitketään, kastellaan, harvennetaan ja lannoitetaan. Aikaa riittää hyvin myös muuhun tekemiseen. Toisaalta koska perjantait ovat vapaita ja keskiviikot kerhopäiviä on kasvimaan hoitoon aikaa vain kolmena päivänä.

Kitkeminen

Toisen jakson alkaessa juhannusloman jälkeen on palstoilla odottamassa valtava rikkaruohojen määrä. Ennen kitkemisen aloittamista on hyvä selvittää, että kasvit kasvavat huonosti jos ei valoa ja ravinteita vieviä rikkaruohoja kitke pois ja että kitkemisessä rikkaruoho yritetään aina ottaa pois juurineen. Kitkiessä kitketään rikkaruohot kitkemisastioihin, jotka sitten tyhjennetään kompostiin. Apuna kitkiessä voi käyttää hanskoja ja kuokkia. Yhteispalstalla ohjaajalle jää paljon kitkemishommia. Varsinkin ensimmäinen kitkentä on hieman hankala, sillä lapset eivät välttämättä erota pieniä taimia isojen rikkaruohojen joukosta.

Lapsia kannattaa innostaa kitkemiseen erilaisten tarinoiden ja kilpailuiden avulla. Tähän on muutamia vinkkejä viljelyohjaajan tehtäväkansiossa.

Kate

Katetta kannattaa hyödyntää runsaasti. Sitä voi lisätä esimerkiksi aina kun saa yhden penkin kitkettyä. Näin rikkaruohot pysyvät kauemmin poissa. Sipulia ei saa kattaa enää heinäkuun

jälkeen, kate heikentää sipulin tuuleentumista ja voi pahimmillaan mädännyttää sipulin pään

Lannoittaminen

Lannoittaminen tehdään kasvitarhalla pääasiassa kanankakalla ja nokkosvedellä. Kanankakan voi sekoittaa veden joukkoon kastelukannuun, jolloin levitys sujuu ehkä kätevimmin. Tarhamestari valmistaa nokkosvettä tai sitä voi valmistaa myös lasten kanssa. Ohjeet löytyvät viljelyohjaajien tehtäväkansiosta.

Uudet kylvöt

Nopeasti kasvavia kasveja, kuten salaattia ja retiisejä voi kylvää useamman kerran jatkuvan sadon tuottamiseksi eli ainakin vielä uudestaan toisen jakson aikana.

Harventaminen

Vaikka kuinka yrittäisi kylvää siemenet miten harvaan tahansa, taimia yleensä nousee liian tiheään. Harventaminen on tärkeä työvaihe. Kasvit tarvitsevat tilaa kasvaakseen, jokaisessa siemenpussissa neuvotaan miten pitkä kasvien välin pitäisi olla.

Linnunpelätin ja kanisuojat

Palstoille voi mielellään tehdä lasten kanssa linnunpelättimen. Se on mukavaa puuhaa. Kanien määrä kasvitarhalla on kasvanut kesä kesältä. Erilaisia kanisuoja kannattaa tehdä jo ensimmäisellä jaksolla, jos kerkeää ja viimeistään toisella jaksolla. Kanisuoja voi tehdä esimerkiksi työntämällä keppejä maahan vieri viereen tai hyödyntämällä harsoa ja rautakaaria.

Kaneille vaikuttaisi edellisten kesien pohjalta maistuvan erityisesti ruohosipuli, auringonkukan versot, kurkun taimet, herneet ja pavut.

Sadonkorjuu

Satoa korjataan jonkin verran jo kesätoiminnan aikana, mutta suurin osa sadosta valmistuu vasta kesäkauden loputtua. Tällöin järjestetään muutaman tunnin mittaisia sadonkorjuita. Sadonkorjuussa ei ole ohjattua ohjelmaa tai ruokailua, vaan ohjaaja on paikalla auttamassa ja neuvomassa sadonkorjuussa ja vaihtamassa kuulumisia lasten kanssa. Omapalstalaiset ja Konkarit keräävät satoa omilta palstoiltaan ohjaajan neuvojen mukaan. Yhteispalstoilla

ohjaajan täytyy osallistua sadon jakamiseen aktiivisemmin.

Omien palstojen lisäksi yhteisiltä pelloilta voi nostaa perunaa, kerätä herneitä ja kukkia. Lisäksi maissipelloilta saa maissia sen valmistuttua ja omenalehdosta omenoita. Perunannosto on perinteisesti tehty rintamana kuusiaidan puoleisista päädyistä kohti keskikäytävää. Perunanvarret kerätään kasoihin. Omenoita kerätään ensisijaisesti maasta ja sitten vasta puista. Apuna on hyvä käyttää omenapaimureita. Omien pussien tuomisesta sadonkorjuuseen kannattaa muistuttaa.

6. MUITA KÄYTÄNNÖN OHJEITA

Siemenet ja taimet

Siemenet tilataan Hyötykasviyhdistyksen Alku ja Juuri-puodista. Taimia tulee Tervalammin kuntoutuskeskuksesta sekä muilta taimituottajilta tarpeen mukaan. Siemen- ja taimitilauksista vastaavat tarhamestari ja viljelyvastaava. Ylijääneet siemenet palautetaan yhteiseen käyttöön. Siementen ja taimien määrä tiedotetaan etukäteen ryhmille suunnittelua varten.

Työvälineet

Tärkeimmät työvälineet ovat kuokka, kitkemisastia ja kastelukannu. Lapiota ja haroja tarvitaan silloin tällöin.

Jokaisella ryhmällä on oma varasto tai yhteinen varasto toisen ryhmän kanssa. Pääasiassa työvälineet säilytetään omassa varastossa, mutta osittain niitä on säilytetty myös ryhmien teltoissa. Omapalstojen ja myös konkareiden käytännöksi on muodostunut, että kastelukannun voi säilyttää palstan päässä oman nimikyltin vieressä (lähtiessä täynnä vettä, ettei lennä tuulen mukana). Kuokat ja rikkaruohoastiat on säilytetty teltassa tai

varastoissa. Yhteispalstoilla työkalut on säilytetty teltassa tai varastossa, ei kuitenkaan palstoilla. Se ei toimi yhteispalstalla. Edellä mainituilla tavoilla toimittaessa vaikutetaan yleiseen siisteyteen alueella, helpotetaan omaa ja alueenhoidon työskentelyä.

Työkalujen ja -välineiden käyttö ja hoito kannattaa opetella heti kauden aluksi. Tämä helpottaa huomattavasti ohjaajien työtä kauden aikana. Ensinnäkin käydään läpi, miten työvälineitä käytetään. Esimerkiksi kuokkaa käytetään kuokkimiseen, eikä sitä tarvitse nostaa polven yläpuolelle. Taukojen aikana kuokka laitetaan kitkemisasastiaan ja se tuodaan pellon reunalle. Pellossa tai nurmikolla lymyävään kuokkaan voi myös helposti kompastua. Työkalut tulee pestä ja palauttaa paikalleen, kun niitä ei käytetä.

Kottikärryt ovat oiva apuväline työkalujen ja muiden välineiden kuljettamiseen kasvitarhalla. Välillä tarvitaan myös isoja oksasaksia. Niitä kuljetetaan aina terä alaspäin ja kiinni. Ja käytetään ainoastaan ohjaajan valvoessa.

Pukeutuminen

Viljelyryhmäläisille kannattaa korostaa, että kasvitarhalle pukeudutaan säänmukaisiin vaatteisiin, jotka saavat likaantua. Sisätiloja ei juuri ole, joten myös sateella ollaan ulkona. Kuumalla säällä hattu tai huivi on ehdoton, sateella taas sadevaatteet ja saappaat. Saappaita voi säilyttää oman ryhmän varastossa. Sieltä ne haetaan itse. On myös tärkeää, että kuumina päivinä lapsilla on mukana juomapullo ja yhteisiä lepo- ja juomataukoja pidetään tarpeeksi usein.

Vihkot

Suurin osa viljelyryhmistä on käyttänyt omaa vihkoa tai kansiota. Vihkoon voi koota tietoja omasta palstasta, kirjoittaa yhdessä käytyä viljelytietoa sekä piirtää vapaa-aikana. Myös ohjaajan kannattaa pitää omaa vihkoa, johon on esimerkiksi kirjattu tiedot palstoista, liimattu siemenpussit ja suunniteltu ohjelmaa. Ryhmä voi myös pitää yhteistä päiväkirjaa, mikä kiertää lapsilla.

Turvallisuus kasvitarhalla

Kasvitarhalla turvallisuus huomioidaan sekä fyysisesti että henkisesti. Viljelyryhmissä turvallisuus otetaan huomioon kaikessa toiminnassa varautumalla erilaisiin

ongelmatilanteisiin ja poistamalla mahdolliset riskit. Viljelyryhmien kohdalla tämä tarkoittaa tutustumista kasvitarhan alueeseen ja toimintatapoihin, ryhmäyttämistä, viljelytöiden turvallista opastamista ja jokapäiväistä huolenpitoa. Ohjaajien tulee olla tietoisia lasten mahdollisista sairauksista ja allergioista ja varautua toimimaan erilaisissa ongelmatilanteissa, oli kyse sitten ensiavusta (haava, ampieaisenpisto yms.) tai kiusaamisesta.

Ensimmäiset päivät ovat tärkeitä turvallisuuden luomisen kannalta. Tällöin tulee huolellisesti tutustua kasvitarhan ympäristöön ja toimintatapoihin (missä kokoonnutaan, missä on ruokala, vessat, miten tie ylitetään, käsihygieniat jne.) ja luoda kasvitarhan yhteiset säännöt ja ryhmän mahdolliset omat säännöt. Viljelytoimintaa aloittaessa on ehdottoman tärkeää käydä heti läpi miten työkaluja käytetään ja mihin ne laitetaan käytön jälkeen. Ja näitä samoja sääntöjä noudatetaan läpi kesän.

Ryhmäytymisellä on tärkeä merkitys turvallisen kasvitarhan luomisessa. Viljelyryhmät ovat suuria ja ohjaajan täytyy oppia tuntemaan lapset nopeasti ja ryhmäläisten toisensa, jotta kaikilla olisi mukavaa ja turvallista. Ryhmäytymiseen tulee siis käyttää runsaasti aikaa ensimmäisinä päivinä.

Kiusaamista on esiintynyt kasvitarhalla joka kesä. Kiusaamiseen puututaan heti ja tarvittaessa ratkaisuja tilanteisiin pohditaan yhdessä henkilökunnan kokouksissa. Yleisenä käytäntönä on kuitenkin ollut, että ensin oma viljelyohjaaja selvittää asiaa ja sitten kasvitarhanjohtaja, tarvittaessa myös soitetaan kotiin. Kiusaamista on käsitelty muun muassa ryhmän kanssa aamu- tai loppupiiirissä. Aamu- ja loppupiiiri ovat muutenkin hyviä hetkiä yhteisten asioiden käsittelemiseen.

7. KASVITARHAN YLEISIMPIEN VILJELYKASVIEN VILJELY- JA ISTUTUSOHJEITA

Tässä on muutamia viljelyvinkkejä. Tarkempia tietoja löydät siemenpusseista ja viljelykirjoista.

Punajuuri

Jos kylvö on tehty hyvin tiheään, kannattaa taimet harventaa noin 5 cm:n päähän toisistaan, muuten punajuuret jäävät kovin pieniksi. Harvennetut taimien lehdet voi käyttää esimerkiksi salaateissa.

Retiisi

Retiisi kasvaa hyvin nopeasti ja sitä voi kylvää useamman kerran kesässä. Sitä voi kylvää esimerkiksi sellaisten penkkien reunoihin, joissa on hitaasti kasvavia lajeja. Retiisit ehtii syödä alta pois ennen kuin hitaasti kypsyvä sato valmistuu. Retiisiä kannattaa kastella paljon, kuivassa kasvaneista retiiseistä tulee polttavan kitkeriä. Retiisit kannattaa myös kerätä tarpeeksi ajoissa, vanhetessaan retiisi muuttuu nopeasti paisevaksi ja alkaa kukkia. Parhaimmillaan retiisi on heti popsittuna, mutta sopii hyvin myös esimerkiksi salaatteihin.

Salaatit

Salaatti on myös nopeakasvuinen ja sitä voi kylvää useamman kerran kesässä. Kannattaa kokeilla eri lajikkeita.

Pinaatti

Pinaattia istutettaessa kannattaa kiinnittää huomiota, että tilaa jää ympärille tarpeeksi. Monissa viljelykirjoissa mainittu 10 cm:n taimiväli ei riitä, sillä menestyessään se kasvaa valtavaksi. Tilaa kannattaa jättää ainakin 20 cm. Lehtiä voi poimia käyttöön yksitellen tai koko ruusuke voidaan leikata kerralla maanrajasta. Pinaatin alkaessa kukkia, lehtisato tyrehtyy. Pinaatti täytyy ryöpätä ennen käyttöä.

Sipulit

Kasvitarhalla on palstoilla viljelty yleensä puna- ja keltasipulia sekä ruohosipulia. Näytekasvimaalta löytyy myös valkosipulia. Sipulin kasvu siemenestä kestää kauan, lähes 5 kk. Sen vuoksi ne kasvatetaan istukassipuleista. Istukassipulit painetaan maahan noin 10 cm:n välein, vain vähän kärkeä jää näkyville. Riviväli saa olla 30 cm. Lasten kanssa kannattaa olla tarkkana, että ne tulevat oikein päin. Sipulin varret katoavat nopeasti lasten suihin, kannattaa pitää huoli,

ettei niitä häviä yhdeltä yksilöltä liikaa. Jos sipuliin ilmestyy kova kukkavarsi, se leikataan pois, sillä varsinaisen sipulin kasvaminen hidastuu. Sipulien voimakas tuoksu karkottaa tuhohyönteisiä.

Porkkana

Porkkanan pienet siemenet kannattaa yrittää kylvää harvaan. Silti harventamista joudutaan yleensä tekemään. Harventaminen kannattaa tehdä, kun taimet ovat 2-4 cm korkeita ja harventaa ne noin 5 cm:n välein. Harvennetut taimet täytyy ehdottomasti viedä pois, sillä niiden haju houkuttelee tuholaisia. Porkkanat täytyy mullata muutaman kerran kesässä, etteivät kannat viherry.

Purjo

Purjot täytyy istuttaa syvälle ja mullata muutaman kerran kesän kuluessa, jotta ne saisivat mahdollisimman pitkän valkoisen alaosan.

Pavut

Papuja on kolmea päätyyppiä: pensas- ja salkopapuja sekä härkäpapuja. Pensaspapu on aika helppo viljeltävä, eikä tarvitse tuekseen naruja tai keppejä. Sen siemeniä liotetaan yön yli vedessä ennen kylvöä. Sato kerätään, kun

pavut ovat noin pikkusormen paksuisia. Salkopapu on köynnös, joka tarvitsee tukea. Härkäpavusta syödään yleensä vain siemenet.

Kurkku

Kurkku tarvitsee menestyäkseen aurinkoisen ja suojaisen paikan sekä runsaasti vettä. Kurkun taimet ovat osoittautuneet kanien herkuksi, joten ne kannattaa suojata hyvin. Satoa on tullut vaihtelevasti; ei juuri yhtään tai valtavasti.

Kesäkurpitsa

Yleensä kurpitsat ovat tuottaneet hienon sadon kasvitarhalla ja olleet lasten suuri ihastuksen aihe. Kurpitsat tarvitsevat lämpimän ja aurinkoisen paikan. Taimelle on hyvä varata runsaasti tilaa, noin neliömetri ainakin. Kylmä kasvukausi ja kostea sää saattavat aiheuttaa kurpitsan pään mätänemisen. Tilannetta kannattaa seurata ja poistaa kuihtuneet kukanjäänökset.

Tomaatti

Myös tomaatti tarvitsee hyvin aurinkoisen paikan. Taimet istutetaan noin puolen metrin päähän toisistaan. Taimea istutettaessa kannattaa laittaa tukikepit paikoilleen ja sitoa taimi varovasti kiinni tukikeppiin. Myöhemmin

voi suurimpia lehtiä poistaa, jotta tomaatit saavat tarpeeksi valoa.

Yrtit

Perinteisesti on palstoilla viljelty ainakin basilikaa, mäkimeiramia, persiljaa, ruohosipulia, sitruunamelissaa, tilliä ja minttua.

Latva-artisokka

Latva-artisokka on ollut muutamana viimeisenä kesänä suuri ihmetyksen aihe. Se on vieras kasvi monelle ja sen käytöstä kannattaa jakaa tietoja lapsille.

Krassi

Krassin siemenet tulee liottaa ennen kylvämistä. Ne vaikuttavat maistuvan, sepelkyyhkykyille ja fasaaneille oikein hyvin.

Kehäkukka

Kehäkukka ja muutkin kukat voi laittaa reunustamaan palstaa, näin ne myös hieman suojaavat muita kasveja tuulelta.

Samettikukka

Samettikukkaa kannattaa istuttaa penkkien päätyihin. Samettikukat ovat hyödyllisiä kasvimaalla, sillä useat harmilliset hyönteiset karttavat niitä. Niiden naapurina vihannekset ovat paremmin suojassa hyönteisiltä, jotka mielivät osaa sadosta.

Peruna

Perunan nosto on mieluista puuhaa kasvitarhalla. Perunat kasvavat yhteisillä pelloilla ja perunoiden kylvöstä huolehtii tarhamestari. Kitkemiseen voivat sen sijaan mielellään osallistua kaikki. Perunaa ei varsinaisesti lueta juureksin, vaan se on paprikan ja tomaatin sukulainen. Sukulaisuuden voi huomata, jos peruna ehtii tehdä maanpäällisiä hedelmiä, vihreitä, pyöreitä marjoja. Nämä eivät sovi syötäväksi, vaan ovat myrkyllisiä kuten aurinkoa saaneet, vihreät mukulatkin. Perunan maan alla olevat syötävät mukulat ovat oikeastaan perunan vartta.

Perunoita päästään nostamaan, kun peruna on alkanut kukkia. Perunannosto tulee neuvoa tarkasti. Ensin vedetään varsi ylös ja sitten kuokitaan maahan jääneet perunat. Kuokkimista kannattaa painottaa, muuten maahan jää valtava määrä perunoita.

Siemenperuna, joka ei ole syötävä, sekä varret laitetaan omiin kasoihinsa ja kuljetetaan pois. Näin vältetään perunaruttoa.

LÄHTEET:

Koivunen, Taina & Leena Linden & Erja Rappe (2003). *Puisto, puutarha ja hyvinvointi*.

Lehtonen, Ulla (1984). *Ullan mullat. Opas luonnonmukaiseen kasvien viljelyyn ja asumiseen*.

Turunen, Merja & Sirpa Ylönen (2003). *Puutarhan hoito poropeukaloille*.

Vainio, Hannele (1991). *Luonnonmukainen vihannesviljely*.